

Lucija Sokanović, asistentica
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

**Ante Orlović, GOSPODARSKI KRIMINALITET
U REPUBLICI HRVATSKOJ, Redak, Split, 2013., str. 733**

U ožujku 2013. Objavljena je monografija dr. sc. Ante Orlovića „Gospodarski kriminalitet u Republici Hrvatskoj“, u izdanju tiskare Redak, Split. Monografija je rezultat autorova teorijskog i empirijskog istraživanja gospodarskog kriminaliteta, provedenog prilikom rada na doktorskoj disertaciji „Tranzicijske okolnosti gospodarskog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj“, obranjenoj na Ekonomskom fakultetu u Osijeku u srpnju 2012.

Opsežna monografija (733 stranice) podijeljena je u šest velikih dijelova. U prvom dijelu autor iznosi uvodna razmatranja o gospodarskom kriminalitetu. Ukupna znanja o gospodarskom kriminalitetu u Republici Hrvatskoj ocjenjuje kao uglavnom općenita, disperzirana, nepovezana, prikriivena, parcijalna, nesustavna i nedostatna; velikim dijelom nedostupna, nepoznata, neistražena. No, drži kako je u svijesti građana nedostatnost znanstvenih spoznaja i znanja u praksi nadomještena simboličnim, asocijativnim i „dobro“ prihvaćenim parolama. U sociološkom kontekstu, razdoblje nakon uspostavljanja samostalne hrvatske države autor dijeli na tzv. *Predatorsko – ratni kapitalizam*, koje obilježava pretvorba bivše društvene u državnu pa potom i u privatnu imovinu i to u ratnim okolnostima, što je rezultiralo mnoštvom do danas nerazjašnjenih imovinsko-pravnih odnosa protkanih snažnim osjećajem velike društvene nepravde te na *proeuropski kapitalizam*, koji obilježava relativno intenzivna i neselektivna privatizacija strateških, nacionalno relevantnih gospodarskih subjekata. Zanimljivo je autorovo zrcaljenje javnog prostora pri određivanju hrvatske tranzicije kao ultimativne i utilitarne.

U drugom dijelu autor se bavi tranzicijom u RH te ga je podijelio na izučavanje „Postjugoslavenskog tranzicijskog desetljeća u RH (1990-te)“ i „Eurointegracijskog tranzicijskog desetljeća u RH (2000-te). Gospodarski kriminalitet prvog desetljeća samostalnosti RH određen je tzv. šok-okolnostima: suprotnostima (jednopartijski centralizam – demokracija; dogovorna ekonomija – tržišna ekonomija) i ekstremima (rat, pretvorba i privatizacija), a pogubnu okolnost, između ostalih, za hrvatsko društvo i ekonomiju autor vidi u preobrazbi *menadžera uzurpatora u menadžere eksploatatore*. („U socijalizmu menadžeri su mogući *uzurpatori* samoupravljačkih ovlasti radničke klase nad poduzećima, a u kapitalizmu oni su sistemski *eksploatatori* radništva i zaštitnici, odnosno *sluge* kapitala.“) U ovom drugom poglavlju velika je pozornost usmjerena na Domovinski rat kao na iznimno relevantnu okolnost tranzicije kojom je determiniran gospodarski kriminalitet. Proklamirana načela pretvorbe i privatizacije bila su: ekonomska efikasnost (u „postsocijalističkom *društveno-vlasničkom i još-ne-tržišnom* gospodarstvu) i socijalna pravednost (!!!). Preostali dio poglavlja bavi

se pretvorbom i privatizacijom: društveno-političkim kontekstom, zakonskom regulativom, tipologijom (unutarnja privatizacija, vanjska privatizacija i slobodna distribucija; podjela dionica i kuponska privatizacija). Autor u kronološkom redoslijedu analizira šest tipičnih modela privatizacije: socijalistički, autonomni, fondovski, strateški, kuponski i državni. Nadalje istražuje privatizacijske tehnike: tzv. MBO – menadžersko preuzimanje poduzeća, EBO – preuzimanje poduzeća kupovinom dionica od strane zaposlenika i posljednju, MEBO – kombinaciju prve dvije tehnike, kada suvlasnicima postaju i menadžeri i radnici. Autor je iznio i poražavajuće rezultate postupka revizije: Državni ured za reviziju utvrdio je 1936 nepravilnosti koje se odnose na proces pretvorbe i privatizacije i poslovanja društava nastalih pretvorbom. Za većinu onih koje imaju obilježja kaznenih djela utvrdio je nastupanje zastare, a za 1215 je utvrdio da nemaju obilježja *kažnjivog djela*. Od prijavljenih kaznenih djela (107), 55 posto je odbačeno. Temeljem fenomenološkog kriterija, pretvorbena-privatizacijski kriminalitet autor je razvrstao na: imovinski – prodaja neprocijenjene imovine i prisvajanje neprocijenjenog zemljišta, kreditni – menadžerski krediti, kredit: jamstvo poduzeća, povrat sredstvima poduzeća, polica životnog osiguranja, stara devizna štednja, kapitalni – manipulacije procjenama kapitala, manipulacije vrijednošću kapitala, malverzacije u internoj dokapitalizaciji, malverzacije u fondovskoj dokapitalizaciji te dokapitalizacija fiktivnim potraživanjima, dionički – manipulacije dionicama radnika, gotovinska kupnja dionica – torbarenje, protuzakonit promet dionicama i stečajni – stečaj poduzeća nakon preuzimanja te preuzimanje poduzeća nakon stečaja. Na samom kraju, ovo poglavlje bavi se ratnim profiterstvom: pojmom, pojavnim oblicima, problematikom nezastarijevanja. Eurointegracijsko tranzicijsko desetljeće u RH, prema autoru, započelo je formalno 2000-tih godina i obilježavaju ga modernizacija, globalizacija i integracija. Nakon analize integracije i međunarodnih dokumenata, autor se bavi korupcijom – genezom, pojmovnim određenjem, rizicima korupcije, njezinim posljedicama i borbi protiv korupcije.

U trećem dijelu autor najprije definira pojam gospodarskog kriminaliteta (IV. poglavlje; str. 220. – 280.), zatim se bavi fenomenologijom (V. poglavlje, str. 282. – 376.), etiologijom (VI. poglavlje, str. 378. – 395.) i na kraju posljedicama gospodarskog kriminaliteta (VII. poglavlje, str. 397. – 414.). Središnji pojam ovog dijela istraživanja autora je „predatorski kapitalizam“, pojam što ga je iskovao T. Velben, američki sociolog, početkom prošlog stoljeća. Autor, uspoređujući hrvatski i američki predatorski kapitalizam, iznosi određene sličnosti: *zgrtanje blaga, legalizacija stečenoga, nastavak „normalnog“ života*, ali i razlike: *stogodišnju vremensku distancu, hrvatski je bio postsocijalistički, američki postfeudalni predatorski kapitalizam, hrvatski ratni (zbivao se u vrijeme Domovinskog rata), američki postratni (nakon građanskog rata)*. Izvanredna je sveobuhvatnost analize problematike, istina, dominiraju ekonomski aspekti, no suverenost autora na području prava, i to ne samo kaznenog, već i kaznenog procesnog, trgovačkog i prava društava jest evidentna (autor je u radu koristio preko 350 zakona, pored brojnih međunarodnih dokumenata!). Pojavne oblike gospodarskog kriminaliteta autor je izučavao prema objektu zaštite u KZ-u (platni promet, poslovanje,

imovina, službena dužnost, isprave, financijski interes EU). Sljedeći kriterij bio je *modus operandi* (zloupotrebe, prijevare, krivotvorenja, podmićivanja, povrede prava ili obveza, nedozvoljene radnje, nesavjesna postupanja) pa pojavni oblici u sporednom zakonodavstvu (trgovačka društva, računovodstvo, devizno poslovanje, strateške robne zalihe, tržište vrijednosnih papira, autorsko pravo i srodna prava, elektroprivreda i energija, carina, porez na promet proizvoda i usluga, međunarodna gospodarska ograničenja). Etiologija gospodarskog kriminaliteta (egzogena i endogena) također je detaljno i pomno istražena: „... Položaj treba iskoristiti brzo, jer se na njemu ne ostaje dugo. Izbor službenka podređen je načelu osobne lojalnosti prema šefu, podrijetlu (često etničkom kriteriju), obiteljskom poznanstvu ili stranačkoj pripadnosti, a ne profesionalnoj efikasnosti. Konačni rezultat je nepotizam. Plaće su besmisleno male, od njih se ne može živjeti, a to se kompenzira korupcijom i korištenjem privilegija...“.¹ Kod posljedica gospodarskog kriminaliteta autor se bavio direktnim i indirektnim posljedicama, odnosno ekonomskim (koje su, pored teorijske analize, vrlo plastično prikazane i slikama na 405. – 407. str.), socijalnim i političkim.

Aktivnosti države protiv gospodarskog kriminaliteta (četvrti dio) autor je podijelio na izučavanje prevencije (VIII. poglavlje; str. 420. – 435.), represije (IX. poglavlje; str. 435. – 480.) i sanacije (X. poglavlje; str. 480. – 494.). Unutar prevencije, autor se bavio pravnom prevencijom (redukcijom pravnog prostora), institucionalnom prevencijom (povećanjem izvjesnosti otkrivanja), ekonomskom prevencijom (redukcijom financijskih motiva), socijalnom (redukcijom socijalnih i psiholoških poticaja) i političkom prevencijom (povećanjem društvene svijesti). U odnosu na represiju, autor minuciozno analizira sve segmente – od detektiranja i istraživanja, preko procesuiranja do sankcioniranja. U ovom poglavlju osobito dolazi do izražaja lakoća kojom je autor povezo važne i brojne zakonom propisane pretpostavke i uvjete postupanja nadležnih tijela sa stvarnim tijekom istraga i brojnim konkretnim i činjeničnim problemima koji se javljaju pri tome te ih koncizno i jasno iznio (npr. isticanje važnosti anonimnih, pseudonimnih i samoprijava kod gospodarskog kriminaliteta, suština pojedinih dokaznih radnji kod gospodarskih kaznenih djela, suradnja međunarodnih organizacija specijaliziranih za financijske istrage i pranje novca, utvrđivanje sličnosti sadržaja nekih gospodarskih kaznenih djela i prekršaja u svezi s presudom „Maresti“).

U petom dijelu izneseno je autorovo empirijsko istraživanje (XI. poglavlje; str. 494. – 624.), utemeljeno na šest hipoteza koje se odnose na nastanak, istraživanje i suzbijanje gospodarskog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj. Ispitivano je 2519 ispitanika („gospodarski subjekti“, državni službenici, osuđenici – zatvorenici, studenti), a pri obradi rezultata korišten je statistički softverski paket SPSS (Statistical Package for the Social Sciences).

Posljednji, šesti dio monografije sadrži zaključna razmatranja autora (str. 624. – 643.)

¹ Cit. Kregar, bilj. 770., str. 383.

Dva dodatka odnose se na institucije suzbijanja gospodarskog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj (Dodatak A, str. 645. – 659.) i na „Strategijske dokumente o suzbijanju segmenata gospodarskog kriminaliteta u RH“ (Dodatak B, str. 659. – 669.).

Rezimirajući svoj rad, autor ističe kako mu je cilj bio ostvariti holistički pristup istraživanju gospodarskog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj (za razliku od dominantnog segmentarističkog i fragmentarnog pristupa). Držim kako je ostvario taj cilj – kompleksnom predmetu istraživanja interdisciplinarno je pristupio (pa i na dvije razine, provodeći teorijsko i empirijsko istraživanje), a u radu je jasan i koncizan. Naglasak na ekonomskom aspektu problema sasvim je logičan i ne umanjuje vrijednost sociološkog, pravnog, kriminološkog i kriminalističkog aspekta. Pravniku naviklom da su zakonske odredbe ishodište i osnova proučavanja svakog problema, može, doduše, zasmetati što su autoru tek „pravni okvir“. Stoga se ova monografija preporučuje ne samo studentima kriminalistike na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu, studentima Sveučilišnog odjela za forenzične znanosti u Splitu (modul Financijsko-računovodstvena forenzika), kojima je izvorno namijenjena, već i studentima pravnih i ekonomskih fakulteta, svima u obrazovnom sustavu i praksi koji se bave gospodarskim kriminalitetom, ali jednako tako i svima suvremenicima vremena tranzicije čije su posljedice i danas prisutne.

Na kraju još samo napomena kako je monografija 24. listopada 2013. proglašena najboljom domaćom stručnom knjigom iz područja sigurnosti od strane Hrvatske udruge menadžera sigurnosti.